

crkva u svijetu

godina XXV • broj 1 (105) • 1990

KRŠĆANSKA OTVORENOST DEMOKRACIJI I PLURALIZMU*

Drago Šimundža

Državna partija i partijska država nikada nisu bile društveni ideal. S tom pretpostavkom treba jednom zauvijek raskrstiti, te time prekinuti s idejom bilo kojeg monizma i totalitarizma, ideološkim doktrinama i diktaturama. Naša nas vjera i narodna kultura potiču da civilizacijski mirno i odgovorno prihvatimo demokratski poredak i pluralističko društvo.

U vezi s tim moramo svjesno naglasiti važnost spontanog prelaženja monopartijskih društvenih struktura ideološkog tipa u nove demokratsko-pluralističke standarde. Zato se opravdano zalažemo za hitnu izmjenju ustavnih i zakonskih norma koje kočje demokratske procese, odnosno za donošenje saborskih odredaba koje ih prospješuju i ostvaruju.

Pri tome ne možemo a da ne spomenemo nužnost depolitizacije ili, bolje, departijacije i dezideologizacije važnih institucija sistema i vlasti: upravnih struktura, vojske, službe sigurnosti i organa reda, pravosuđa i školstva. Nitko po samoj naravi stvari ne može u njima imati svoj monopol. Ako su to narodne institucije, a trebale bi normalno biti, onda one moraju služiti cijelom narodu, a ne nikakvoj ideologiji i partiji. Ni danas, ni sutra. Ne može se ići u demokraciju i slobodne izbore sa starim navikama i strukturama. To bi bila stvarno farsa, prevara.

Prednosti i izazovi demokratskog sustava

Ne bismo posebno hvalili parlamentarnu demokraciju. Ništa na svijetu nije savršeno. Ali, s općeljudskog i kršćanskog stajališta, demokracija

•
* Uključujući se u javni dijalog o društvenim zbivanjima, donosimo ovdje, kao uvodnik, ovaj odlomak iz veće cjeline o aktualnoj društvenoj problematici u našoj sredini.

je, usprkos svojim manjkavostima, najprihvatljiviji poznati društveno-politički model. Glas naroda glas je Božji, stara je kršćanska izreka.

Povijesna demokracija, a takva samo može biti, ako je stvarno demokratska, u sebi uključuje tri duboko humane odrednice normalnog društvenog određenja: (1) javnost ili, na ruskom, glasnost, to jest slobodu mišljenja, zbora i dogovora, organiziranja i rada, odnosno javnog izražavanja i zastupanja svoga stajališta; (2) društveni, privredni i politički pluralizam, koji prihvaća opoziciju i konkurenciju, te tako otvara kreativne perspektive ne samo tržišnoj privredi i različitim oblicima vlasništva, nego i konkurenciji političkih ideja: parlamentarno natjecanje i kontrolu vlasti; (3) jamči pravnu zakonitost, kako mi kažemo, pravnu državu, što je neophodno za svako normalno društvo. Time se dokidaju privilegiji i diskreciona prava samovoljnog odlučivanja i propisivanja svoga zakona. Nasuprot monopartijskom voluntarizmu koji nekontrolirano propisuje što je komu dopušteno, demokratska alternativa poštuje i prihvaća sve ono, i to jednako za sve, što zakonom izričito nije zabranjeno.

Posebna je prednost demokracije u njezinoj dinamici i normalnim političkim smjenama vlasti. Ona, kao i narodni suverenitet, nikada ne može biti potrošena; neprestano je u posjedu naroda, u hodu. Njezina joj pluralistička funkcija omogućuje natjecanje, opoziciju i kritiku, a, ako je potrebno, i zakonski opoziv vlasti i promjenu struktura.

Ipak, koliko god je parlamentarna demokracija po sebi privlačna i zanimljiva, njezina je stranačka borba vrlo izazovna. Zato će nam biti potrebna samodisciplina i krajnja tolerantnost. Dok se zalažemo za svoja stajališta i mišljenja, moramo iskreno respektirati tuđa. Jer, nema demokracije bez prava na razliku, na pluralizam i vlasito stajalište. Samo taj pluralizam i vlastito stajalište ne smiju biti isključivi, ekskluzivni. Naprotiv, trebaju biti spremni da se u demokratskom postupku, na društvenom području, podlože zakonitim odlukama većine.

Opasnost pasivnosti i neodgovornog ponašanja

Dok o ovom pišem, dvije mi opasnosti padaju na pamet: apstinencija i euforija. Dugo smo živjeli — mnogi cijeli vijek — pod sjenom »gvozdene zavjese«. S jedne strane bili smo pretjerano politizirani, s druge smišljeno pasivizirani. Zatvorenost našega društva i nas je u dobroj mjeri pogađala. Bili smo većinom potisnuti iz javnog života, prepušteni volji i odlukama manjine. U tekućim promjenama na to treba svjesno zaboraviti. Parola da će netko drugi za nas misliti, raditi i odlučivati nije i ne smije biti naša. Treba se razumno postaviti i odgovorno sudjelovati u društvenom radu i životu, svjesni da nam je to građanska dužnost i moralna obaveza.

Druga opasnost koja nas u ovom času može snaći jest romantično shvaćanje i, eventualno, neodgovorno ponašanje. Tu moramo biti još oprezniji. Ne smijemo dopustiti da nam iskorak u slobodu, zbog dugotrajne šutnje i kojekakvih dojučerašnjih neprilika, pomuti razbor, prouzroči

svađe i štetna sukobljavanja. Budućnost je naša sudbina: demokracija u miru i slozi.

Svojim sudjelovanjem u društveno-političkom životu, odgovornim izborom i razumnim ponašanjem, mi ostvarujemo ne samo svoje građansko pravo, nego — što nam je neophodna dužnost — humano usmjerujemo tokove daljnjeg društvenog života, privrede i politike. Naime, kakve kandidate izaberemo, kakve saborske poslanike i druge javne vijećnike opunomoćimo, takvu budućnost gradimo.

Nužnost racionalizacije političkog života

Sjaj i bijeda demokratskog pluralizma jest stvaranje različitih političkih stranaka i njihovo međusobno natjecanje: sjaj ako se to odvija demokratski racionalno, u korist naroda, bijeda ako političke stranke i njihov pluralizam postanu sami sebi svrhom i međusobnom svađom.

Naravno, prihvaćajući najavljene promjene, mi s njima prihvaćamo i stranačku konkurenciju. Ona je u političkom pluralizmu nužna. Stvari se tu unaprijed ne mogu diktirati, pa tako ni broj političkih stranaka, koji nas, sigurno, već danas zanima. Bit će ih, koliko ih bude trebalo, koliko narod ili, bolje, subjekti društveno-političkog života, građani, budu smatrali da ih treba.

Ne želimo, dakle, ovaj čas omalovažavati ni jednu pozitivnu ideju pokret ili alternativu. Samo ćemo u duhu demokratskog odgoja i narodnog jedinstva upozoriti, da je u svemu ovome važna narodna mudrost. Zrele nacije i razvijena društva dobro znaju što im je u određenom času potrebno i korisno.

Drugim riječima, prihvaćajući demokraciju, ne smijemo time »rasprodati« naciju. Stara filozofska mudrost upozorava da ništa nije pametno bez potrebe umnožavati, pa tako ni stranke. Čudno je stoga što se u ovom prijelaznom razdoblju, dok stranački sistem nije ni zaživio, u nas tako lako rađaju. Iako je to psihološki razumljivo, moram reći da nije znak zrelosti, nego radije slabost prijelaznog razdoblja. Normalno je drugačije razmišljati i racionalnije se ponašati. Sigurno ćemo to s vremenom i učiniti. Jer, narod je u svakoj razumnoj politici vrhovna norma, a ne stranke. Stranke su samo sredstvo, a narod je cilj. Neka on bude glavna briga.*

Time ne želim reći da je nama dosta jedna stranka, ali moram upozoriti da se moramo čuvati stare opasnosti i zamke, izražene u onoj poznatoj izreci: Razdijeli pa vladaj. Ako želimo uspjeti, već danas na to moramo misliti. Tko to ne shvaća, kome je primarno do liderskog mjesta i »svoje« stranke, taj nije dostojan voditi narod i narodnu politiku.

Kršćanski pristup stranačkoj pripadnosti i izborima

Poštujući autonomiju zemaljskih vrednota, osnovna ljudska prava i slobode, Koncil je izravno potvrdio i slobodu u stranačkom izboru. Svaki

* Članak je pisan koncem prosinca 1989. godine.

je čovjek slobodan, pa prema tomu i kršćanin, da u skladu sa svojom savjesti, prema vlastitoj opciji pristupa bilo kojoj stranci, odnosno da slobodno glasuje za bilo koji program, ako su sredstva i ciljevi tih stranaka i programa humani i moralni. Naravno, ne radi se nikada o samom imenu ili kandidiranom predstavniku, nego o cjelovitom konceptu i vjerodostojnosti društveno-političkih ideja vodilja.

Crkva dakle ne ograničava svoje vjernike, dapače izrijekom ih potiče da aktivno sudjeluju u politici svoje zemlje i svoga naroda. Upozorava ih samo da odgovorno usklađuju vlast sa slobodom, osobne inicijative sa solidarnošću, a potrebno jedinstvo s plodnom raznolikošću (GS, 75).

Hoćemo li osnivati vjerske stranke?

Promatrano s crkveno-juridičkog, teološkog i demokratskog stajališta, i vjernici bi, sasvim normalno, mogli osnivati svoje političke stranke. O tome nema sumnje. Sloboda je zajednička sloboda. Prema tome, sve što je pozitivno, što se ne kosi s moralnim kodeksom, a u interesu je političkih subjekata, ima pravo na opstanak i razumno natjecanje na tržištu društveno-političkih vrednota. Dakle, i političke stranke na vjerskoj osnovi i religiozno-etičkoj opciji.

Drugo je, međutim, pitanje jesu li nam danas takve stranke potrebne i korisne. Uzimajući u obzir saborske dokumente, duh Crkve i naše okolnosti, držim da nam takve stranke danas nisu poželjne. Hoće li se one jednoga dana pokazati potrebnima, to ćemo vidjeti u novim prilikama. Zasad ih, s našeg stajališta, ne preporučujemo. Mi nipošto ne smijemo razbijati narodnu slogu i jedinstvo.

Suverenost naroda i politički centar

Zalažući se za osobna prava i nacionalne slobode, narodnu suverenost i demokratske odnose, istodobno se zalažemo za demokratski poredak, narodnu vlast i politiku, te u tom duhu za demokratske stranke, posebice za stranku NARODNOG CENTRA (možda će to biti ujedinjenja koalicija, oblikovana u narodnu stranku), koja neće nikoga isključivati, nego razumno sve uključivati. Kamo sreće da se bez obzira na religiozna uvjerenja i druge povijesne, nacionalne, kulturne, socijalne i idejne razlike okupljamo oko istih i sličnih programa, u demokratsko-domovinskoj politici, kojoj je suverenost naroda temeljno određenje, a socijalna pravda u društvenoj raznolikosti zajednički program.

Zbog toga hrvatska Crkva, Crkva u hrvatskom narodu neće posezati ni za kakvom politikom i vlašću. Ona ima povjerenje u narod. Njezina povijest i uloga potiču je da ostane težištem objedinjavanja, zajedništva i sloge, sa svim dijelovima narodnog bića, uključujući u to i sve političke stranke. Da bi to mogla, sama ne smije biti frakcija ili stranka. Narod je njezino određenje, briga i sudbina.

Osvrt na nove propise i slobodne izbore

S obzirom na naše stanje i društveno-političke promjene, potrebno je što prije i što demokratskije, ustavno, zakonski i administrativno, promi-

jeniti postojeće norme i strukture, kako bi u što normalnijoj situaciji došlo do tolerantnih slobodnih izbora.

Svi politički subjekti, pojedinci i stranke trebali bi imati isti status, uvjete i mogućnosti. Budući da smo živjeli u zatvorenom sistemu, sve bi praktično trebalo početi od početka. Pri tome je važna istinska ravnopravnost. Ona bi se morala odnositi ne samo na politički položaj, nego istodobno na sve druge javne oblike natjecanja i rada, na upotrebu sredstava za pripćivanje kao i na zajednička materijalna dobra, koja sada posjeduju samo postojeće društveno-političke organizacije.

Što se tiče vremenskog roka i kandidiranja stranaka, ne bi bilo korektno da se to na brzinu, furtimaški učini. Duhovna klima zahtijeva ozbiljne pristupe i načelne postupke, bez okolišavavnja i »popravljanja« postojećeg sustava. Valja izvršiti korijenite promjene. Istinski demokratski, slobodni i neposredni tajni izbori, u službi parlamentarne demokracije, moraju se graditi na pluralističkom, a ne monističkom shvaćanju vlasti. Zato ih treba iskreno prihvatiti i zakonski učvrstiti, sa svim pripremama koje su im potrebne, kako bi narod mogao slobodno i odgovorno, bez prisaska i bojazni, odlučiti o svojoj sudbini.

Rasprave o novom ustavu, amandmani ili eventualne izmjene, odnosno promjene koje bi imale širi karakter, zasada ne dolaze u obzir. To treba prepustiti novim zakonodavnim tijelima koja će biti demokratski birana, koja će narod zakonito opunomoćiti da u njegovo ime obave tako važnu dužnost.

Zaključna poruka

Sve što govorimo i što zastupamo, odnosno što budemo govorili i zastupali s našeg kršćanskog i narodnog stajališta mora biti zasnovano na čvrstoj osnovi moralnog reda i neospornoj podlozi iskonskih prava i sloboda pojedinaca i društva, čovjeka i naroda. Ne nikako na romantičarskoj, subjektivnoj, voluntarističkoj i partijskoj opciji, prisili ili administrativnoj odnosno birokratskoj legislativi. Pozitivne norme i zakoni moraju se uvijek zasnivati i graditi na etičkim temeljima, a zakonska legalnost, pa i ona parlamentarne demokracije, na općoj humanosti i univerzalnom moralu.

Bilo da govorimo o svojim, bilo o tuđim dužnostima i pravima, toga se moramo držati. Naprotiv, ne smijemo se i ne možemo nikada složiti s marksističko-lenjinističkim shvaćanjem prava i pravne norme, koju je Lenjin protumačio kao ozakonjenu volju vladajuće klase, partije ili stranke. Tko bi na tome gradio ne bismo ga mogli prihvatiti. Po našem se shvaćanju pravo i zakon zasnivaju na čvrstim etičkim principima. Bog im je konačno jamstvo.

Čovjek po naravi stječe svoja prirodna ljudska, društvena i politička prava. Nitko mu ih izvana ne daje, ne dariva. Vlast je u tome od njega ovisna, a ne on od nečije samovolje i vlasti. Važno je, međutim, uočiti da ta prava i dužnosti, jednako, pripadaju svakomu. S tim u vezi, kad govorimo o javnim stvarima, ne smijemo gledati samo na svoje interese.

Uspješna društva i skladni narodi imaju pred sobom šire perspektive. Politika im je sredstvo ne da se međusobno svađaju i dijele, nego da u konkurenciji ideja i programa biraju ono što ih vodi općem napretku. Na to ne bismo smjeli zaboraviti. Svaka bi stranka, stoga, uz individualne slobode i demokratske odnose, narodnu suverenost i domoljublje, trebala u svoje programe uključiti temeljna etička načela i praktični sustav vrednovanja. To bi trebalo biti jamstvo zajedničke ravnopravnosti, sigurnosti i mira. Osim toga, uz isticanje političkih sloboda, bilo bi potrebno cjelovitije razmišljati o gospodarskom napretku i razvoju. Važna se pitanja ne smiju zaobići: opći društveni procesi, duhovni, kulturni, socijalni, ekološki, demografski . . . , na osobnoj, narodnoj (nacionalnoj) i međunarodnoj razini. U našem su podneblju važni problemi naših iseljenika, šire migracije i radnika, položaj obitelji, populaciona politika, zapošljavanje mladih, prihvaćanje povratnika, putovi u svijet i jedinstvenu Evropu . . . Perspektive su prava politika!

Za koga ćemo, dakle, glasovati?

Imena nam još nisu poznata, ali su nam načela jasna: za onoga tko u svom cjelokupnom programu istinski prihvaća pluralizam i demokraciju, tko zastupa osobna, individualna, i narodna, nacionalna prava i interese, od prava i sloboda svakog pojedinca do prirodnih prava nacije i naroda, tko gradi na humanim i sigurnim moralnim načelima te računa na opći napredak i razvoj, na populacionu politiku i socijalnu pravdu, u jednu riječ, na osobne, obiteljske, nacionalne i društvene perspektive.

Nadamo se da će narod spontano osjetiti što je njegovo i da će tomu dati svoje povjerenje. S tim u vezi bismo završili važnom porukom: Kao što nam je do jučer trebalo hrabrosti da nešto rečemo, tako nam danas i sutra treba osoben i narodne mudrosti da se demokratski ponašamo i odgovorno gradimo svoju budućnost.

THE CHRISTIAN OPENNES TO DEMOCRACY AND PLURALISM

Summary

Observing the social-political situation in Croatia, the author speaks about Christian comprehension of public activity and a moral obligation of every citizen in the political life. He especially stands by after political pluralism, democracy, political parties and free elections.